

resés technológiája. Érdekes és hasznos további feladat e gyűjtemények, illetve a különböző fajtájú információk együttes kezelésének megoldása. A projekt alapján könnyen lehet magas színvonalú, Interneten elérhető gyűjteményeket létrehozni, és a projekt olyan szoftver-infrastruktúrát fejleszt, amely az ilyen gyűjtemények fenntartói számára lehetővé teszi, hogy gyűjteményüket nyilvánosan

hozzáférhetővé tegyék. Fontos tanulság, hogy minden egyes gyűjteménynek, minden információféleségnek egyedi sajátosságai, sajátos felhasználói igényei vannak, s azokat kár lenne egyfajta technológia Prokrusztész-ágyába kényszeríteni.

(Mohor Jenő)

Lásd még 233, 238

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

98/302

AKERROYD, John: On demand publishing in higher education: the practicalities, benefits and issues = Program. 32.vol. 1998. 1.no. 25-35.p. Bibliogr. 23 tétel.

Igény szerinti publikáció a felsőoktatásban: gyakorlat, haszon, kérdések

Elektronikus publikáció; Igény; Információtechnológia; Letöltés; Szerzői jog

A bizonyos közönség igényeire történő publikálás (on-demand publishing, a továbbiakban a magyar kezdőbetűkkel: IP) nem új jelenség, bár korábban inkább elméleti szinten foglalkoztak vele, nem pedig működő rendszerek tapasztalatai alapján. Az utóbbi időben az IP az észak-amerikai egyetemeken jelentősen fellendült, ahol a különböző kurzusoknak szánt szöveggyűjteményeket (tehát egy kisebb közösségnek szóló, jól körülhatárolt dokumentumösszeállítást) adják ily módon közre.

Az IP munkafolyamata és technológiája három részből áll: szkennelés, digitális tárolás és kinyomtatás. Ez a számítógépes kiadói rendszer különböző forrásokból származó dokumentumokat (könyvek fejezeteit, folyóiratcikkeket és egyéb szövegeket) „kollacionál”; a dokumentumokat PDF formátumban digitalizálja, ugyanabban a rendszerben vagy fájlban tárolja, és a korábbi kiadásokból átvett szövegeket kis példányszámban új kiadványként közreadja, akár kinyomtatva és bekötve, akár képernyőn. A szoftver a kiadványok oldalait úgy tárolja, hogy azok visszakereshetők, illetve új oldalakgal felválthatók legyenek (dokumentumkezelő rendszer). A dokumentumok web-böngészőkkel képernyőn jeleníthetők meg. A nyomtatás és annak költségei a használóra hárulnak. A megoldás előnyei: a dokumentumokat nem kell ismételtlen szkennelni, a szöveggyűjtemények könnyen frissíthetők, a példányszám az igényekhez igazítható, a kiadvány jó minőségben, elérhető áron állítható elő.

Az IP bizonyos szakterületekhez kötődik (társadalomtudományok, jog, humán tudományok, politikatudomány), ahol gyorsan változik a tartalom és a monográfiák naprakész közreadása viszonylag

ritkán fordul elő. Újabb alkalmazási területét jelentik az egyetemi kiadványok (vizsgaanyagok, a tanmenetre vonatkozó információk), amelyek lényegében az Intranet felé mutatnak. Az egyetemi kiadványok IP-ának különösen a térítéses képzésben és a távoktatásban lesz jelentősége. A fentiekben ismertetett technikával mód van az állomány archívális, kifogyott vagy sérült darabjainak újrakiadására is.

Az IP fő korlátja a szerzői jog. Az oktatási célú újrakiadásba a kiadók általában beleegyeznek. Központi engedélyezési intézmények révén egyszerűsödik az eljárás, és elektronikus szerzőijog-kezelő rendszerek vannak fejlesztés alatt. Gondot okoz az átmeneti jog kezelése (a dokumentumok átmeneti elektronikus tárolása későbbi újrafelhasználás céljából) és a kapcsolódó szerzői jogi és adminisztratív költségek viselése, amelyek az előállítási költségek 10%-át is elérhetik.

Az IP számos kutatás tárgya, főleg az USA-ban, de az Egyesült Királyság *eLib* programja keretében is (SCOPE, Phoenix, ERIMS, Eurotext, PATRON, Quips, ODP in the Humanities, Edbank, ERCOMS). Ezek az oktatási segédletek összeállításával, webalapú szolgáltatásával és egy rokon szolgáltatással, a rövid kölcsönzésű könyvtári állomány elektronikus szolgáltatásával kapcsolatosak.

Az IP sikere a felsőoktatásban az oktatók támogatásán és népszerűsítő tevékenységén áll vagy bukik.

(Hegyközi Ilona)

98/303

BINDER, Britta: *Schöne Literatur im Informationszeitalter. Analyse von Marktangeboten und Bibliothekskonzepten* = *Bibliothek*. 21.Jg. 1997. 2.no. 149-172.p. Bibliogr.

Res. angol és francia nyelven

A szépirodalom az információ korában

Állománygyarapítás; CD-ROM; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat; Szépirodalom

Az információs korban az irodalom nemcsak könyv formájában jelenik meg. A tanulmány ismerteti a CD-ROM-on és az Interneten megjelenő dokumentumok jellemzőit, különösen a közkönyvtárak szempontjából. Áttekinti a szépirodalmi CD-ROM-ok jelenleg még kicsi, de növekvőben lévő piacát, majd három példaértékű CD-ROM-ot részletesen is bemutat. Tárgyalja a szépirodalmi CD-ROM-ok recenziójának kritériumait és állománygyarapítási szempontjait. A második fejezet az Interneten megjelenő szépirodalommal foglalkozik. Bemutat három szépirodalmi magazint, két kooperációs könyvtári programot és két jó példát a hiperszöveg-alapú irodalomra. Ezeknek az új hordozóknak a közkönyvtári alkalmazásához új koncepciókra van szükség, erre egy példa a Stuttgarteri közkönyvtár *futurische lesen@lon*-ja, amely integrálja a szépirodalom hagyományos és elektronikus hordozóit.

(Autoref.)

98/304

MEAKIN, Derek: *Breathing electronic life into children's classic: the 1997 Woodfield Lecture* = *New Rev.Child.Lit.Libr.* 3.vol. 1997. 1-9.p.

Leheljünk elektronikus életet a gyermekirodalom klasszikusaiba!

CD-ROM; Ifjúsági és gyermekkönyvek; Könyvkiadás

Az 1997-es ún. Woodfield előadás az elektronikus gyermekkönyvek helyzetét vizsgálja. A gyermekek számára készített multimédia kiadványok már „felnőtt korba” léptek, ezért itt az ideje, hogy a recenzensek egyre kritikusabban szemléljék őket. Az Europress kiadó első CD-ROM-jai az Élő Klasszikusok sorozatban az *Alice's adventures in*

Wonderland (Alice kalandjai Csodaországban) és a *Treasure Island* (Kincses sziget) interaktív mesekönyvekként jelentek meg. A sorozatban megjelent olcsó klasszikusok és az elfogadható áron forgalmazott gyermekkönyvek sikeresnek bizonyultak. A szerkesztői alapelvek sokrétűek, de az eredeti szöveghez való ragaszkodás és az ábrák hűséges átvétele egyöntetű követelmény. Remélhető, hogy ezek a CD-ROM-ok elősegítik a gyermekek olvasási fejlődését, és elvezetik őket az 1900 előtti klasszikus regényirodalomhoz; ez különösen az általános iskolás fiúk esetében kívánatos, akik kevesebbet olvasnak a lányoknál.

(Autoref.)

98/305

KIRCZ, Joost G.: Modularity: the next form of scientific information presentation? = J.Doc. 54.vol. 1998. 2.no. 210-235.p. Bibliogr. 48 tétel.

A moduláris szöveg lesz a tudományos publikációk közreadásának új vezérelve a linearitás helyett?

Elektronikus publikáció; Szerkesztés -tudományos kiadványoké

Az elektronikus publikáció új korszakot jelent a tudományos kommunikációban. A szinte határtalan tárolási és továbbítási kapacitáson túlmenően az elektronikus szöveg számos új lehetőséggel rendelkezik. Mivel minden technológia meghatározza az utat a tudományos kommunikáció megfelelő formájának kialakulásához, a szerző a nyomtatott folyóiratcikkek elemzése útján igyekszik megtalálni a megfelelő komponenseket az elektronikus kommunikáció új modelljének kialakításához.

A történeti áttekintés azt mutatja, hogy a mai, lineáris szövegrendezésű, esszé típusú tudományos cikk az előző századok technológiai fejlődésének az eredménye. A szerző, olvasó és az információát-

adás szempontjából történő elemzések után a cikk megállapítja, hogy a különféle típusú, a lineáris cikkben egybefonódó információk pontosan meghatározott, kognitív, szöveges modulokban tárolhatók. Arra a következtetésre jut, hogy a kutatók jobban eligazodnak majd az információk között, ha a jövőben ilyen, jól körülhatárolt modulok útján történik majd az információátadás. Végül a cikk felvázolja a tudományos kommunikáció ezen új modelljének első lépéseit.

(Autoref. alapján)

Lásd még 284

Közművelődés

98/306

OPASCHOWSKI, Horst W.: Wie leben und arbeiten wir nach dem Jahr 2000? Einige Prognosen zur angekündigten Mediengesellschaft = Buch Bibl. 50.Jg. 1998. 2.no. 82-86.p.

Res. angol nyelven

Hogyan élünk és dolgozunk 2000 után? Néhány prognózis a beharangozott médiatársadalomról

Információs társadalom; Prognózis

(A Bajor Könyvtári Szövetség megbízásából H. W. Opaschowski, a Szabadidő Kutatóintézet tudományos vezetője előadást tartott „Hogyan élünk és dolgozunk 2000 után?” címmel. A cikk ennek főbb megállapításait foglalja össze.)

A lakosság többségének szabadidejét már harminc éve ugyanaz a média-hármas uralja: a televízió, a sajtó és a rádió. Az új multimédiák megjelenése a szabadidő szerkezetén alig változtatott: a lakosságnak csak 14%-a tölti szabadidejét számítógép mel-

lett, (az előző évben: 12%, 2000-ben a prognózis szerint maximum 20%.) Beszélhetünk-e ebben a vonatkozásban a számítógép forradalmáról?

Az Internettel kapcsolatos elvárások sem teljesültek még: a lakosságnak csak 2%-a használja. Nem a kényelmes hozzáférés vagy az idő hiányzik hozzá, hanem a kompetencia: csak az egyetemi végzettségűek számára problémátlan benne a keresés, a közép- és általános iskolai végzettségűeknek fél százaléka sem tartozik a használók közé. A tipikus Internet-használók nem a 14-17 évesek, hanem a 20-24 éves korosztály.

A számítógépet a használók túlnyomó többsége csak írógépként vagy levélküldésre használja, programozásra csak 3%, adatbank-használatra 4%. Az „Internet-boom” legenda. Az Internet nem információs autópálya, hanem ösvény a járatosoknak. A fogyasztói tömegek számára a videojátékok egyszerűbbek, a tévézés pedig kényelmesebb.

Vitatható, hogy az emberek az információs hálózatok révén közelebb kerülnek-e egymáshoz. A hálózatokon keresztül érintkezők adatokat cserélnek és nem egymás személyét ismerik meg. A német iskolásgyerekeknek módjuk van amerikai iskolásgyerekekkel információt cserélni, de közben elfelejtene a szomszéd gyerekkel játszani. Az e-mail nyelv – német nyelvészek vizsgálatai szerint – darabos és szűkszavú, zsargonnal tűzdelt köznyelv, a hibák javítása nélkül, az üdvözlési formák mellőzésével. A kézzel írt levelekkel szemben személytelegebbek, felszínesebbek és semmitmondóbbak.

Nem élünk információs társadalomban (bár már tíz éve arról beszélünk.) A multimédiás jövő el fog jönni – de nem holnap.

A jövő társadalmá várhatóan „élményfogyasztó” és nem „médiahasználó” társadalom lesz. A „tévé-sajtó-rádió” hármasságot nem a „tévé-számítógép-CD-ROM” hármasság fogja felváltani, hanem a szobafalakon kívül szerezhető élmények kapnak nagyobb teret: a diszkók, a mozik, a tékák, a futballpályák látogatása. A médiák számára a nagy konkurenciát az új fogyasztói csodapaloták jelentik majd: a bevásárló és szórakozó központok, a mozipaloták, a turisztikai célpontok. A jövő nemzedék mobil generáció lesz, amely semmit sem akar elmulasztani, ezért nem alternatívákban fog gondolkodni (számítógép a könyv helyett, video a rádió helyett), hanem mindenre igényt tart (video + rádió + számítógép + könyv).

A művelődésszociológusok megfigyelése szerint a szűkösség és a felesleg között élő középmezőny életét határozott célok jellemzik, számukra elsősorban az eszközök a problematikusak, míg a felesleggel rendelkező felső mezőnyben élők számára maguk a célok válnak kérdésessé. Ahhoz, hogy a jóléti társadalom jövője ne váljék problematikusá, szükség van

- életminőségre, az anyagiassá vált életvitel újrágondolására,
- nevelésre, olyan iskolára, mely valóban az értelmes életre tanít,
- a szociális érzékű és családszerető életfelfogás térhódítására,
- a jövő kérdéseinek a társadalom legszélesebb körében való tudatosítására, átgondolására.

(Katsányi Sándor)

Az ismertetett cikkek forrásai:

- Accad.Bibl.Ital. – Accademie e Biblioteche d'Italia (IT)
 Am.Libr. – American Libraries (US)
 Aslib Proc. – Aslib Proceedings (GB)
 Austr.Libr.J. – Australian Library Journal (AU)
 Bibliografiá – Bibliografiá (RU)
 Bibliotekarz – Bibliotekarz (PL)
 Bibliothek – Bibliothek. Forschung und Praxis (DE)
 Bibliotheksdienst – Bibliotheksdienst (DE)
 Boll.AIB. – Bolletino Associazione Italiana Biblioteche (IT)
 Bottom Line – The Bottom Line (US)
 Buch Bibl. – Buch und Bibliothek (DE)
 Coll.Res.Libr. – College and Research Libraries (US)
 Collect.Manage. – Collection Management (US)
 Čtenář – Čtenář (CS)
 Dial.Bibl. – Dialog mit Bibliotheken (DE)
 Doc.Bibl. – Documentation et Bibliothèques (CA)
 Documentaliste – Documentaliste (FR)
 El.Libr. – Electronic Libraries (I)
 IFLA J. – IFLA Journal (I)
 Inf.Dev. – Information Development (GB)
 INSPEL – INSPEL (I)
 Int.Inf.Libr.Rev. – International Information and Library Review (I)
 Interlend.Doc.Supply – Interlending and Document Supply (GB)
 J.Doc. – Journal of Documentation (GB)
 J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
 J.Libr.Admin. – Journal of Library Administration (US)
 J.Libr.Inf.Sci. – Journal of Librarianship and Information Science (GB)
 Kirjastolehti – Kirjastolehti (FI)
 Kn.Inf. – Kniznice a Informácie (CS)
 Libr.Car.Dev. – Librarian Career Development (GB)
 Libr.Inf.Briefings – Library and Information Briefings (GB)
 Libr.J. – Library Journal (US)
 Libr.Q. – Library Quarterly (US)
 Libr.Rev. – Library Review (GB)
 Libr.Technol.Rep. – Library Technology Report (US)
 Libr.Trends – Library Trends (US)
 Libri – Libri (I)
 Man.Inf. – Managing Information (GB)
 Nachr.Dok. – Nachrichten für Dokumentation (DE)
 Naučn.-Teh.Inf. – Naučno-Tehnička Informaciá (RU)
 Naučn.Teh.Bibl. – Naučnye i Tehničskie Biblioteki (RU)
 New Rev.Acad.Libriansh. – New Review of Academic Librarianship (US)
 New Rev.Inf.Libr.Res. – New Review of Information and Library Research (US)
 New Rev.Inf.Net. – The New Review of Information Networking (GB)
 Online CDROM Rev. – Online & CDROM Review (I)
 Program – Program (GB)
 ProLibris – ProLibris (DE)
 Public Libr.J. – Public Library Journal (GB)
 Public Libr.Q. – Public Library Quarterly (US)
 Raamatukogu – Raamakukogu (EE)
 Ref.User Serv.Q. – Reference & User Services Quarterly (US)
 Rev.Esp.Doc.Cient. – Revista Espanola de Documentación Científica (ES)
 Signum – Signum (FI)
 Tech.Serv.Q. – Technical Services Quarterly (US)